การศึกษาการรับรู้ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมเกาะยอ จังหวัดสงขลา*

A Study On The Perception In Impact Of Rural Settlements And Urbanization To The Natural And Cultural Environments Of Ko Yo, Song Khla Province

Received:	*March*	*28, 2019*
Revised:	*August*	*19, 2019*
Accepted:	*August*	*20, 2019*

จีรนันท์ แป้นชาตรี (Jiranun Panchatree)**
สิทธิพร ภิรมย์รื่น (Sitthiporn Piromruen)***

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และประเมินการรับรู้ของประชากรถึงผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาต่อโครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของเกาะยอ และเพื่อเสนอแนะแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาเกาะยอ วิธีวิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแหล่งเอกสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ การสำรวจภาคสนาม และการสำรวจความคิดเห็นด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง 150 คน ดำเนินการในเดือนมกราคม พ.ศ. 2562 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยสถิติพรรณนา ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลสรุปจากการวิจัยพบว่า สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเกิดเองตามธรรมชาติ ได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ ทะเลสาบสงขลา พื้นที่ชายฝั่งทะเล ป่าชายเลน สาหร่ายผมนาง เวิ้งอ่าวคุ้งน้ำ ระดับมาก คือ ภูเขาและป่าไม้ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติมนุษย์สร้างขึ้น ได้รับผลกระทบระดับมาก คือ พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นสวนผลไม้ทุกชนิด สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้นประเภทอาคารในชุมชน ได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ กลุ่มบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และกลุ่มที่พักโฮม สเตย์ ระดับมาก คือ กลุ่มร้านค้าอาคารพาณิชยกรรมและกลุ่มร้านอาหาร ร้านกาแฟ โครงสร้างพื้นฐานได้รับผลกระทบระดับปานกลาง คือ สถาบันทักษิณคดีศึกษา นอกนั้น

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

This article is part of a thesis for Master of Urban and Environmental Planning Program in Urban and Environmental Planning, Department of Urban Design and Planning, Graduate School, Silpakorn University

** นักศึกษาหลักสูตรปริญญาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

Student of the Master of Urban and Environmental Planning Program in Urban and Environmental planning, Department of Urban Design and Planning, Graduate School, Silpakorn University., email:jirananpanchatree@gmail.com,

*** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Thesis Advisor, Associate Professor, Department of Urban Design and Planning, Faculty of Architecture, Silpakorn University., email: sitthipp@hotmail.com, (66) 081 843 7862

ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด ศาสนสถานทุกแห่ง ได้รับผลกระทบระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด สถานที่สำคัญได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ เรือนไทยพื้นถิ่นเกาะยอ ระดับมาก คือ โบราณสถานวัดท้ายยอ และโบราณสถานวัดแหลมพ้อ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมประเพณีได้รับผลกระทบระดับน้อย คือ งานบุญประเพณีทั้ง 3 งาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ กระเบื้องเกาะยอ การเลี้ยงปลาในกระชัง การใช้โพงพาง และการทำโคระ ระดับมาก คือ ผ้าทอเกาะยอ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมได้รับผลกระทบระดับมาก คือ เขากุฏิ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้จัดทำแผนและผังอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นน้ำโดยรอบเกาะยอในระยะห่าง 500 เมตร จากชายฝั่ง พื้นที่ภูเขา ป่าไม้ และสวนผลไม้ทุกชนิด มีคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ กำหนดให้เป็น “พื้นที่เขียว”ที่จะสงวนรักษาและอนุรักษ์ไว้ไม่พัฒนา ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมชุมชนเกาะยอโดยเฉพาะ เพื่อจะได้จัดทำผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน และมาตรการควบคุมที่ละเอียดยิ่งขึ้น รวมทั้งกำหนดเขตกันชนโดยรอบโบราณสถาน ศาสนสถาน และอาคารอนุรักษ์หรือออกข้อบัญญัติท้องถิ่นควบคุมความสูง เพื่อรักษาภูมิทัศน์และเส้นขอบฟ้า สร้างมุมมองและเปิดให้เห็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของเกาะยอ

คำสำคัญ : การตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนชนบท, การรับรู้ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรม, ชุมชนชนบทเกาะยอ, การอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนชนบท

Abstract

The objectives of this study are to investigate, analyze, and evaluate people’s perception regarding physical impact from rural settlement and urbanization on the natural and cultural environments of Ko Yo for conservation and development planning proposal of rural community in Songkhla. In conducting the research, employed methods included collecting information from printed documents, electronic sources, and field survey. Environmental impact perception evaluations were gathered from 150 samples by means of questionnaires during January 2019 and performed a statistical analysis using means and standard deviation. Findings from research are as follow. In the natural environment, impacts on environments that being rated highest significance are Songkhla Lake, beaches, shorelines, mangrove forest and native seaweed, high significance are all mountains, hilly areas, woodlands and plantation sites. In the tangible cultural environment, highest significance are residential compounds and homestay cottages, high significance are commercial clusters, restaurants and coffee shops. Most infra-structure facilities and public services are rated low and least significance except Taksin Kadee Suksa Institute. All religious compounds are also rated low and least significance. Traditional vernacular houses are rated highest significance, while all historic buildings are rated high significant. In the intangible cultural environment, all religious events are rated low significance. Local wisdom that being rated highest significance

are Ko Yo roof tile, confined fishery pond in the lake, and “Kora” insect protection device, high significance is Ko Yo textile. And in the natural and cultural environment, high significance is Khoa Kuti Monastery at hilltop. For conserving and controlling development within Ko Yo, the researcher recommended concerned authorities to set up an environmental protection plan and boundary to cover highly significance rated environment sites within 500-meter distance from shoreline. All Ko Yo mountains, hilly areas, woodlands and plantation sites should be designated as “GreenPrint” for conservation, no and restricted growth purposes. Furthermore, comprehensive and urban design plans for urbanization, conservation and development of all Ko Yo rural communities should be formulated. Buffer zones of setback and building structure height control should be established to protect landmark, historic structures, and natural features, in order to preserve rural townscape character and skyline, and to create vista for people to enjoy natural environment attractions.

Keywords: Rural Settlements And Urbanization, Perception In Impact On The Natural And Cultural Environments, Ko Yo Rural Community, Conservation And Development Of Rural Town

บทนำ

เกาะยอในยุคแรกเริ่มมีสภาพเป็นป่าเขายังไม่มีผู้คนอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน ในสมัยตอนปลายสุโขทัยและสมัยอยุธยาจึงเริ่มพบหลักฐานเกาะยอในแผนที่เมืองนครศรีธรรมราช จ.ศ. 977 (พ.ศ. 2158) (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2523) ซึ่งมีภาพเกาะยออยู่ตอนปลายสุดของแผนที่เขียนเป็นรูปภูเขา ระบุไว้ว่า “เข้าก้อะญอ” (ชาญณรงค์ เที่ยงธรรม, 2544) นอกจากนี้เกาะยอยังปรากฏอยู่ในแผนที่เมืองสงขลา เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2230 แผนที่ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีชุมชนบนเกาะยอเกิดขึ้นแล้วอย่างน้อย 9 ชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาริมฝั่งทะเลรอบ ๆ ภูเขาทางทิศใต้ ทิศตะวันออก และทิศตะวันตกของเกาะยอ ซึ่งปัจจุบันตรงกับบริเวณเขาหัวหลัง เขาสวนใหม่ และเขากุฏิ การตั้งถิ่นฐานของชุมชนเริ่มแรกบนเกาะยอน่าจะตรงกับบริเวณ หมู่ที่ 6 บ้านนาถิน หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด หมู่ที่ 8 บ้านท้ายเสาะ หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน และหมู่ที่ 2 บ้านนอก กลุ่มชนพวกแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเริ่มตั้งแต่ในสมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กลุ่มคนจีนที่อพยพจากเมืองจีน และชาวจีนในประเทศไทยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำเครื่องปั้นดินเผาประเภท อิฐ กระเบื้อง หม้อ ไห โอ่ง อ่าง เพราะบริเวณเกาะยอมีดินดีเหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาจากท้องถิ่นเมืองสงขลาได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานส่วนหนึ่งด้วย ดังได้พบหลักฐานเจดีย์บรรจุอัฐิสมเด็จเจ้าเกาะยอบนยอดเขากุฏิตั้งแต่สมัยอยุธยา จากหลักฐานดังกล่าวพอสรุปได้ว่าชาวเกาะยอในรุ่นแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นชาวไทยในท้องถิ่นและชาวจีนจากโพ้นทะเลซึ่งผู้คนกลุ่มนี้ได้ผสมกลมกลืนทางสังคมและวัฒนธรรมกับคนไทยพื้นถิ่นกลายเป็นตัวตนที่แท้จริงของชาวเกาะยอสืบทอดมาจนปัจจุบัน (ณัฐนีภรณ์ น้อยเสงี่ยม, 2545)

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนบนเกาะยอ เมื่อมีหลักแหล่งและอาชีพที่มั่นคง มีการติดต่อค้าขายกับชุมชนภายนอกมีมากขึ้น ทำให้มีการอพยพผู้คนจากแผ่นดินใหญ่เมืองสงขลาและบริเวณใกล้เคียง มีทั้งคนจีนและคนไทยเข้าไปตั้งถิ่นฐานมากขึ้นเกิดเป็นชุมชนใหม่ ๆ มีการขยายตัวของชุมชนไปรอบเกาะยอ ที่เป็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยมีการสร้างอาคาร บ้านเรือน ถนน ที่อยู่อาศัย ตลอดจนมีการดัดแปลงถิ่นที่อยู่ หรือทำเลที่ตั้งให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยมีการนำเอาความรู้ทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาช่วยจึงทำให้มีการเติบโตของชุมชนในพื้นที่ มีการตั้งถิ่นฐานทั้งแบบกระจาย การตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่ม และการตั้งถิ่นฐานแบบเส้นตรง

การเลือกที่ตั้งในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โดยทั่วไปจะตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กับพื้นที่แหล่งน้ำและเนินเขา เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการอุปโภคบริโภคและการดำรงชีพของมนุษย์ ส่วนพื้นที่เนินเขานั้นผู้อาศัยต้องการความปลอดภัยและเป็นที่สามารถป้องกันภัยจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ ซึ่งเกาะยอเป็นเพียงเกาะเดียวในทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ในเกาะยอเป็นภูเขาไม่สูงนัก มีที่ราบเชิงเขาติดทะเล และมีที่ราบกว้างทางตอนใต้ของเกาะยอเป็นไหล่เขาและที่ราบตามเชิงเขา

ลักษณะของเกาะยอในอดีตมีวิถีชีวิตที่อิงกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติซึ่ง ได้แก่ การประมงพื้นถิ่น การผลิตเครื่องปั้นดินเผา การทอผ้าและการทำสวนผลไม้ ส่งเป็นสินค้าออกไปจำหน่ายตามหัวเมืองต่าง ๆ ทำให้มีการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์จนก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำเอามาใช้ประโยชน์ เป็นแหล่งข้อมูลที่ให้ความรู้ ความคิด ปรัชญาชีวิต ที่แสดงออกในรูปวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชุมชนเกาะยอเริ่มมีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมากขึ้นซึ่งนำมาสู่การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมยิ่งรุนแรงขึ้น หลังจากมีการสร้างสะพานติณสูลานนท์เชื่อมเกาะยอกับแผ่นดินใหญ่ และอำเภอสิงหนครตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ทำให้การตั้งถิ่นฐานของคนในพื้นที่ได้มีการขยายตัวเข้าไปบุกเบิกครอบครองและดัดแปลงพื้นที่เพื่อตั้งถิ่นฐานเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดิน สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของเกาะยอ เนื่องจากจำนวนที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้มีกลุ่มนักธุรกิจเข้ามาลงทุนในพื้นที่ตัวอย่างเช่น เมื่อปี พ.ศ.2550 มีจำนวนโฮมสเตย์ทั้งหมดประมาณ 10 – 15 หลัง แต่ปัจจุบันมีจำนวนโฮมสเตย์เพิ่มขึ้นอีก 2–3 เท่าตัว อีกทั้งหมู่บ้านจัดสรรและร้านอาหาร ก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เกิดการขยายตัวของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของเกาะยอ อย่างรุนแรง และมีแนวโน้มจะขยายตัวมากยิ่งขึ้น

การขยายตัวอย่างอิสระดังกล่าวส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพ ภูมิประเทศ เศรษฐกิจและสังคมภายในเกาะยอ ในขณะเดียวกันก็ขาดการวางแผนรองรับการเปลี่ยนแปลง ทำให้ชุมชนเติบโตและขยายตัวอย่างไม่เป็นระเบียบและกระจัดกระจาย (sprawl) สภาพแวดล้อมทางกายภาพรอบเกาะถูกทำลายและลดคุณค่าของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติลง มีการจับจองที่ดินเก็งกำไรเพื่อหาผลประโยชน์จากราคาที่ดิน ส่งผลกระทบไปถึงระบบสาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปการที่ไม่สามารถให้บริการอย่างเพียงพอรองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้นได้ และการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่เกาะยอเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วทุกทิศทางในบริเวณทั่วทั้งเกาะ ดังนั้นการเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของการการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อ

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญมาก เนื่องจากการตั้งถิ่นฐานไม่เป็นระเบียบและกระจัดกระจาย (sprawl) จะก่อให้เกิดผลเสียในหลายด้านและอาจมีปัญหาต่าง ๆ อีกมากมายที่จะเกิดขึ้นตามมา

จากสาเหตุดังที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อที่จะให้การพัฒนาการตั้งถิ่นฐานที่มีรูปแบบเป็นระเบียบและไม่กระจัดกระจาย มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เกาะยอ จึงสมควรที่จะต้องทำการวิจัยให้ทราบถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อโครงสร้างพื้นฐาน รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของตำบลเกาะยอ เพื่อนำไปสู่การค้นหามาตรการในการวางแผนที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ พร้อมเสนอแนะกรอบแนวทางและมาตรการคุ้มครอง ป้องกัน และพิทักษ์สิ่งแวดล้อมของเกาะยอให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

วิธีการศึกษา(หรือ)วิธีวิจัย

วิธีการศึกษา ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนที่สำคัญคือ ขั้นตอนที่ 1 การเสนอโครงการและร่างเค้าโครงของการวิจัย ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ งานศึกษาและวิจัย การศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ งานศึกษาและวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบการวิจัย การกำหนดกรอบแนวคิดด้านทฤษฎี กระบวนการวิจัย วิธีการวิจัย เครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการวิจัย ตามที่กำหนดในขั้นตอนที่ 3 การศึกษาประวัติ และพัฒนาการของขุมขนเกาะยอ สภาพทั่วไปของเกาะยอ การสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับผลกระทบ และการวิเคราะห์ผล ขั้นตอนที่ 5 การสรุปการวิเคราะห์ อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ และขั้นตอนที่ 6 การสรุปผลการวิจัย

วิธีการวิจัย ประกอบด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย เอกสารทางราชการ เอกสารทางประวัติศาสตร์ และแหล่งข้อมูลทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมไปถึงการสำรวจภาคสนามและการสำรวจความคิดเห็นโดยใช้วิธีเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ดำเนินการในระหว่างเดือน มกราคม พ.ศ. 2562 การประเมินคุณค่าความสำคัญโดยการให้ค่าน้ำหนัก (Likert scale) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้สถิติเชิงพรรณนา ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 กลุ่มบุคคลทั่วไปที่อยู่อาศัย ภายในพื้นที่วิจัย อ้างอิงจากขนาดของประชากรที่อยู่อาศัยในตำบลเกาะยอ ทั้งหมดประมาณ 4,846 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของทาโร ยามาเน ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 90 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 100 คน ทั้งนี้ ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้แบบสอบถามคืนจำนวน 110 ชุด

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชนในท้องถิ่น คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนี้จากผู้มีบทบาทการเป็นผู้นำชุมชน จำนวน 10 คน โดยคัดเลือกจาก ผู้นำชุมชนประเภทต่าง ๆ

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ในเชิงลึกด้านการวางแผน และประสบการณ์ด้านการประเมินผลกระทบด้านกายภาพต่อสิ่งแวดล้อม จำนวน 30 คน โดยคัดเลือกจากอาจารย์ นักศึกษา และผู้สำเร็จการศึกษาสาขาวิชาการผังเมืองและสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยสงขลา เท่านั้น เนื่องจากมีความคุ้นเคยกับพื้นที่วิจัย

ผลการวิจัย

โครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนเกาะยอ

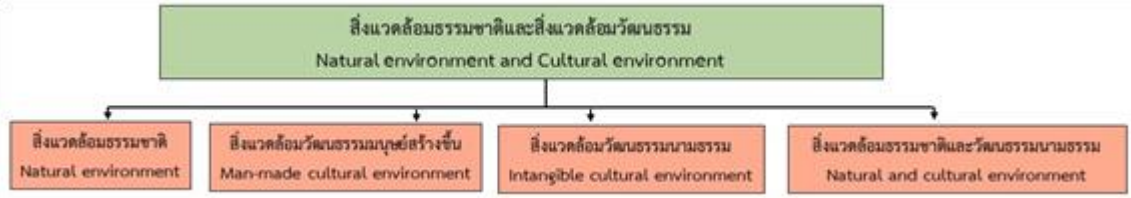
จากศึกษาแนวคิดและทฤษฎี รวมไปถึงบริบทของชุมชนเกาะยอ ทำให้สามารถจำแนกหมวดหมู่ของโครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนเกาะยอ ได้ดังนี้ (วศิน อิงคพัฒนากุล , 2548; ชญานุตม์ ถาวโรฤทธิ์ และ สิทธิพร ภิรมย์รื่น, 2560)

กลุ่มที่ 1 โครงสร้างและองค์ประกอบประเภท สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) ซึ่งจะประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น

กลุ่มที่ 2 โครงสร้างและองค์ประกอบประเภท สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ถือเป็นโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) หรืออาจจะเรียกชื่อว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (กายภาพ)

กลุ่มที่ 3 โครงสร้างและองค์ประกอบประเภทสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม คือ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม(intangible heritage)

กลุ่มที่ 4 โครงสร้างและองค์ประกอบประเภท สิ่งแวดล้อมที่เป็นทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีในพื้นที่ชุมชน เพื่อรองรับกิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณีของชุมชน โดยพื้นที่นั้น ๆ มีคุณค่าทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 แผนผังแสดงหมวดหมู่ของโครงสร้างและองค์ประกอบสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมของเกาะยอที่ได้รับผลกระทบ

จากการจำแนกหมวดหมู่และการคัดเลือกโดยใช้เกณฑ์และคำจำกัดความตามทฤษฎี สังเคราะห์กับผลจากการศึกษาภาคสนาม ทำให้ได้รายชื่อของสิ่งแวดล้อมในแต่ละกลุ่ม จากการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย พบว่ามีสิ่งแวดล้อมของเกาะยอที่ได้รับผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชน ดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ สภาพทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ประกอบด้วย

1.1 สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ จำนวน 9 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ภูเขาหรือเนินเขา บนเกาะยอ (2) ป่าไม้ตามธรรมชาติบนภูเขาและเนินเขา (3) ดิน การชะล้างพังทลาย (4) แม่น้ำ ลำธาร ตาน้ำ แหล่งน้ำจืด (ธรรมชาติ) (5) ทะเลสาบสงขลา (6) พื้นที่ชายฝั่งทะเล ชายหาด (7) ป่าชายเลน (8) สาหร่ายผมนางบริเวณโดยรอบพื้นที่เกาะยอ และ (9) เวิ้งอ่าว คุ้งน้ำ

1.2 สิ่งแวดล้อมธรรมชาติมนุษย์สร้างขึ้น ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม จำนวน 8 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) สวนสมรม (2) สวนจำปาดะ (3) สวนละมุด (4) สวนทุเรียน (5) สวนมะไฟกา (6) สวนกระท้อน (7) สวนชาพลู และ (8) สวนยอ

2. สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้น เป็นโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment) หรือ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (กายภาพ)ประกอบด้วย

2.1 อาคารในชุมชน จำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) กลุ่มบ้านเรือนที่อยู่อาศัย (2) กลุ่มร้านค้าอาคารพาณิชยกรรม (3) กลุ่มที่พักโฮมสเตย์ และ (4) กลุ่มร้านอาหาร ร้านกาแฟ

2.2 โครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ จำนวน 13 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) สถาบันทักษิณคดีศึกษา (2) โรงเรียนวัดเขาบ่อ (3) โรงเรียนวัดแหลมพ้อ (4) โรงเรียนวัดท้ายยอ (5) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าไทร (6) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวนทุเรียน (7) สะพานติณสูลานนท์ (8) ทางหลวง 408 (9)ทางหลวงชนบท สข. 3049 (10) ถนน รพช. สข. 4111 (11) ถนน รพช. สข. 4112 (12) ถนน รพช. สข. 4113 และ (13) ถนนสาธารณะบ้านตีนท่าไทร

2.3 ศาสนสถาน จำนวน 7 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) วัดเขาบ่อ (2) วัดแหลมพ้อ (3) วัดโคกเปี้ยว (4) วัดท้ายยอ (5) สำนักสงฆ์เขากุฏิ (6) สถานปฏิบัติธรรมทิพยสถาน และ (7) ศาลเจ้าไท้กั๋ง

2.4 สถานที่สำคัญ สถานที่ประวัติศาสตร์ โบราณสถานและอาคารอนุรักษ์ จำนวน 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) เรือนไทยพื้นถิ่นเกาะยอ (2) โบราณสถานวัดท้ายยอ (3) โบราณสถานวัดแหลมพ้อ และ (4) บ่อน้ำพิบูลสงครามบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เกาะยอ

3. สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนามธรรม สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม คือประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (intangible heritage) ประกอบด้วย

3.1 วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น จำนวน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) งานประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฏิ (2) งานประเพณีทำบุญเดือนสิบ (3) งานประเพณีชักพระ

3.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ผ้าทอเกาะยอ (2) กระเบื้องเกาะยอ (3) การเลี้ยงปลาในกระชัง (4) การใช้โพงพางและไซนั่งในทะเลสาบสงขลา และ (5) การทำโครระ เพื่อป้องกันแมลงวันทองทำลายผลไม้

4. สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่เป็นทั้งสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หรือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อรองรับกิจกรรมทางด้านศิลปะวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณีของชุมชน จำนวน 1 องค์ประกอบ คือ (1) เขากุฏิ ตั้งอยู่ที่บริเวณหมู่ที่ 1 อ่าวบ้านทราย

การดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสอบถาม

การสำรวจความเห็นโดยใช้แบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการแจกแบบสอบถามในระหว่างวันที่ 3 - 13 มกราคม2562 ได้รับแบบสอบถามคืนทั้งหมดจำนวน 150 ชุด จากกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่าง อันประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างที่ 1 จำนวน 110 คน กลุ่มตัวอย่างที่ 2 จำนวน 10 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ 3 จำนวน 30 คน

เกณฑ์การประเมินและวิเคราะห์ผล

มาตราส่วนค่าระดับการประเมินการรับรู้ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเกาะยอ จังหวัดสงขลา กำหนดให้ตอบเป็นค่าแบบมาตราส่วน 5 ระดับ ของ ลิคเคอร์ท (R.A.Likert scale) คือ ผลกระทบน้อยที่สุด 1 คะแนน ผลกระทบน้อย 2 คะแนน ผลกระทบปานกลาง 3 คะแนน ผลกระทบมาก 4 คะแนน และ ผลกระทบมากที่สุด 5 คะแนน

เกณฑ์การแบ่งระดับค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยของผลการวิเคราะห์ได้แบ่งเป็น 5 ระดับ แต่ละระดับ มีช่วงคะแนนค่าเฉลี่ย ดังนี้ ระดับผลกระทบน้อยที่สุด 1.00 - 1.80 ระดับผลกระทบน้อย 1.81 - 2.60 ระดับผลกระทบปานกลาง 2.61 - 3.40 ระดับผลกระทบมาก 3.41 - 4.20 ระดับผลกระทบมากที่สุด 4.21 - 5.00

สิ่งที่ค้นพบจากการวิจัย

การดำเนินการวิจัยภาคสนาม ได้ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสอบถามความคิดเห็นจากประชากรในการวิจัยถึงการรับรู้ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมเกาะยอ ผู้วิจัยได้ประมวลและวิเคราะห์ผล ทั้งนี้ การสรุปค่าเฉลี่ยรวมของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้จากการนำค่าเฉลี่ยระดับการประเมินของแต่ละกลุ่มตัวอย่างในแต่ละรายการ มาหาค่าเฉลี่ยรวม โดยใช้จำนวน (n) เท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ค่าเฉลี่ยรวมของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทและรายการที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ สรุปความรุนแรงของผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ดังต่อไปนี้

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ

(1) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมากที่สุด 5 องค์ประกอบ คือ ทะเลสาบสงขลา พื้นที่ชายฝั่งทะเลชายหาดทุกบริเวณ ป่าชายเลน ใน 3 บริเวณ คือ บริเวณวัดโคกเปี้ยว หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร บริเวณร้านอาหารศิรดา หมู่ที่ 2 บ้านตีน และบริเวณ อบต.เกาะยอ หมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ สาหร่ายผมนางบริเวณโดยรอบพื้นที่เกาะยอ และเวิ้งอ่าวคุ้งน้ำทุกบริเวณในเกาะยอ

ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวม ระดับมาก 3 องค์ประกอบ คือ ภูเขาหรือเนินเขาบนเกาะยอ ใน 2 บริเวณ คือ เขากุฎิ หมู่ที่ 1 บ้านทราย และ เขาสวนใหม่ หมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ ป่าไม้ตามธรรมชาติบนภูเขาในทุกบริเวณ คือ เขากุฎิ หมู่ที่ 1 บ้านทราย เขาบ่อ หมู่ที่ 1 บ้านทราย เขาสวนทุเรียน หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน และเขาสวนใหม่หมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ ป่าชายเลนที่บริเวณร้านอาหารเกาะยอ เดอ ลากูน หมู่ที่ 9 บ้านสวน ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับอื่น ๆ รองลงไป ได้แก่ ระดับปานกลาง 2 องค์ประกอบ ใน 3 บริเวณ ระดับน้อย 1 องค์ประกอบ ใน 3 บริเวณ ระดับน้อยที่สุด ไม่มี

(2) สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้นที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมากที่สุด ไม่มี ระดับมาก 7 องค์ประกอบ คือ สวนจำปาดะ ใน 6 บริเวณ คือ หมู่ที่ 1 อ่าวบ้านทราย หมู่ที่ 2 บ้านตีน หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด หมู่ที่ 8 บ้านห้วยเซาะ และ หมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ สวนทุเรียนทุกบริเวณ คือ หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 6 บ้านาถิน และหมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด สวนมะไฟกาทุกบริเวณ เช่น หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 6 บ้านาถิน และหมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด สวนกระท้อนทุกบริเวณ คือหมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 6 บ้านาถิน และหมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด สวนชาพลูทุกบริเวณ คือ หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 6 บ้านาถิน และหมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด สวนยอทุกบริเวณ คือ หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 6 บ้านาถิน และหมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับอื่น ๆ รองลงไป ได้แก่ ระดับปานกลาง 3 องค์ประกอบ ใน 8 บริเวณ ระดับ น้อย และน้อยที่สุด ไม่มี

สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้น

(1) สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้น ด้านอาคารในชุมชน

สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมากที่สุด 2 องค์ประกอบ คือ กลุ่มบ้านเรือนที่อยู่อาศัย 2 บริเวณ คือ หมู่ที่ 1 อ่าวบ้านทราย และหมู่ที่ 3 บ้านนอก กลุ่มที่พักโฮมสเตย์ 2 บริเวณ คือ หมู่ที่ 1 อ่าวบ้านทราย และหมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมาก 4 องค์ประกอบ คือ กลุ่มบ้านเรือนที่อยู่อาศัย 6 บริเวณ คือ หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 6 บ้านนาถิน หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด หมู่ที่ 8 บ้านห้วยเซาะ และหมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ กลุ่มร้านค้าอาคารพาณิชยกรรม กลุ่มที่พักโฮมสเตย์ 4 บริเวณ คือ หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด และหมู่ที่ 8 บ้านห้วยเซาะ กลุ่มร้านอาหารร้านกาแฟ 2 บริเวณ คือ หมู่ที่ 2 บ้านตีน และหมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับอื่น ๆ รองลงไป คือ ระดับปานกลาง 1 องค์ประกอบ ใน 1 บริเวณ ระดับน้อย และน้อยที่สุด ไม่มี

(2) สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้น ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ฯ

สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมากที่สุด มาก ไม่มี ระดับปานกลาง 1 องค์ประกอบ คือ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ระดับน้อย 5 องค์ประกอบ คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าไทร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านสวนเรียน สะพานติณสูลานนท์ ทางหลวง 408 และทางหลวงชนบท สข. 3049 ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับน้อยที่สุด 7 องค์ประกอบ คือ โรงเรียนวัดเขาบ่อ โรงเรียนวัดแหลมพ้อ โรงเรียนวัดท้ายยอ ถนน รพช. สข. 4111 ถนน รพช. สข. 4112 ถนน รพช. สข. 4113 และถนนสาธารณะบ้านตีนท่าไทร

(3) สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้น ด้านศาสนสถาน

สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมมากที่สุด และ มาก ไม่มี ระดับปานกลาง 1 องค์ประกอบ คือ สำนักสงฆ์เขากุฏิ ระดับน้อย 4 องค์ประกอบ คือ วัดเขาบ่อ วัดแหลมพ้อ วัดโคกเปี้ยวและวัดท้ายยอที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับน้อยที่สุด 2 องค์ประกอบ คือ สถานปฏิบัติธรรมทิพยสถาน และศาลเจ้าไท้กิ่ง

(4) สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้น ด้านสถานที่สำคัญ ฯ

สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมากที่สุด 1 องค์ประกอบ คือ เรือนไทยพื้นถิ่นเกาะยอ ในบริเวณหมู่ที่ 3 บ้านนอก ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมาก 3 องค์ประกอบ คือ เรือนไทยพื้นถิ่นเกาะยอ ใน 6 บริเวณ คือ หมู่ที่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 6 บ้านนาถิน หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด หมู่ที่ 8 บ้านห้วยเซาะ และหมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ โบราณสถานวัดท้ายยอ และโบราณสถานวัดแหลมพ้อ ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับอื่น ๆ รองลงไป คือ ระดับปานกลาง 1 องค์ประกอบ ระดับน้อย และ น้อยที่สุด ไม่มี

สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนามธรรม

(1) สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนามธรรม ด้านวัฒนธรรมประเพณี

สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมระดับมากที่สุด ระดับมาก ระดับปานกลาง ไม่มี ระดับน้อย ทั้ง 3 องค์ประกอบ คือ งานประเพณีแห่ผ้าขึ้นเขากุฏิ งานประเพณีทำบุญเดือนสิบ และงานประเพณีชักพระ ระดับน้อยที่สุด ไม่มี

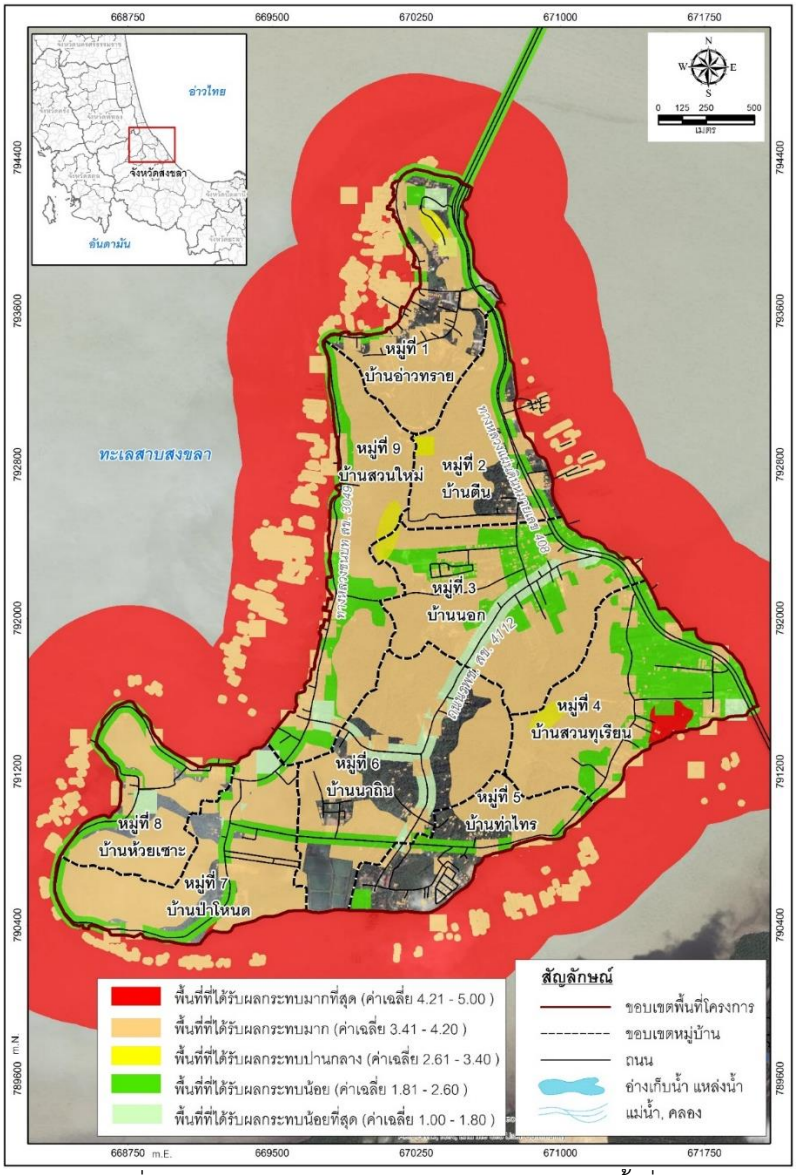
(2) สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนามธรรม ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมในระดับมากที่สุด ไม่มี ระดับมากที่สุด 4 องค์ประกอบ คือ กระเบื้องเกาะยอ การเลี้ยงปลาในกระชัง 2 บริเวณ คือ หมู่ที่ 1 อ่าวบ้านทราย และหมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ การใช้โพงพางในทะเลสาบสงขลา เกาะยอ 2 บริเวณ คือ หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร และหมู่ที่ 7บ้านป่าโหนด และการทำโคระ เพื่อป้องกันแมลงวันทองทำลายผลไม้ ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมในระดับมาก 3 องค์ประกอบ คือ ผ้าทอเกาะยอ การเลี้ยงปลาในกระชัง 3 บริเวณ คือ หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ที่ 7 บ้านป่าโหนด และหมู่ที่ 8 บ้านห้วยเซาะ การใช้โพงพางในทะเลสาบสงขลา เกาะยอ 3 บริเวณ คือ หมู่ที่ 1 อ่าวบ้านทราย หมู่ที่ 8 บ้านห้วยเซาะ และหมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมในระดับอื่น ๆ รองลงไป คือ ระดับปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ไม่มี

สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรม

(1) สิ่งแวดล้อมที่เป็นทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมประเภทนี้ที่ได้รับผลกระทบในทางลบมีค่าเฉลี่ยรวมในระดับมากที่สุด ไม่มี ระดับมาก 1 องค์ประกอบ คือ เขากุฏิ บริเวณหมู่ที่ 1 อ่าวบ้านทราย

ภาพที่ 2 แผนที่บริเวณต่าง ๆ ซึ่งได้รับการประเมินการรับรู้ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเกาะยอในระดับต่าง ๆ

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของเกาะยอในภาพรวม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอันเป็นอัตลักษณ์ของเกาะยอได้รับผลกระทบในระดับรุนแรงมากที่สุด และมาก โดยเฉพาะทะเลสาบสงขลา พื้นที่ชายฝั่ง ป่าชายเลน เวิ้งอ่าวและคุ้งน้ำ ที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ ระบบนิเวศชายฝั่งเสียหาย การพัฒนาที่ดินเป็นชุมชน และก่อสร้างอาคารรุกล้ำชายฝั่ง และก่อสร้างที่พักโฮมสเตย์ในทะเล สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น พื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่เศรษฐกิจและพื้นที่เขียว (GreenPrint) ก็ได้รับผลกระทบในระดับมากและปานกลาง พื้นที่สวนสมรมและสวนผลไม้ลดลง ถูกพัฒนาพื้นที่เป็นชุมชน ที่พักโฮมสเตย์ และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์รองรับการท่องเที่ยว

สิ่งแวดล้อมมนุษย์สร้างขึ้น อาคารในชุมชนได้รับผลกระทบในระดับมากที่สุดและระดับมาก ถูกเปลี่ยนแปลงจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมือง หนาแน่น แออัดมากขึ้น ที่พักเพิ่มขึ้นและก่อสร้างลงในทะเลสาบ ปล่อยสิ่งปฏิกูลลงทะเล ทำให้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเสื่อมโทรมโดยเฉพาะน้ำทะเล โครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ ได้รับผลกระทบในระดับน้อยที่สุด ยกเว้นสะพาน ทางหลวงสายหลัก อยู่ในระดับน้อย และถนนกระจายการจราจรภายในชุมชนยังไม่เป็นโครงข่ายและระบบที่ดี อาจมีปัญหาด้านการจราจรในอนาคต ศาสนสถานได้รับผลกระทบในระดับน้อย และน้อยที่สุด เนื่องจากเป็นสถาบันทางศาสนาและบางแห่งเป็นโบราณสถาน โอกาสที่จะถูกรื้อถอน ดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงมีน้อย ด้านสถานที่สำคัญ ได้รับผลกระทบในระดับมากที่สุด และระดับมาก โดยเฉพาะเรือนไทยพื้นถิ่นเกาะยอที่เป็นอัตลักษณ์ ถูกรื้อถอน ต่อเติม หรือเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบและลักษณะทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิม

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมประเพณี งานบุญและงานประเพณีทางศาสนา ได้รับผลกระทบในระดับน้อย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับผลกระทบในระดับมากที่สุดและระดับมาก ผ้าทอเกาะยอและกระเบื้องเกาะยอซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์ ขาดแคลนวัตถุดิบ ต้นทุนการผลิตสูง สินค้ามีราคาสูง ส่วนการเลี้ยงปลาในกระชัง การใช้โพงพางและการใช้ไซนั่งจับปลา มีจำนวนมากในทุกบริเวณ ส่งผลให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมเพียงแห่งเดียว คือ เขากุฎิ มีบทบาทเป็นภูมิสัญลักษณ์ของเกาะ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและพื้นที่ป่าโดยรอบถูกบุกรุกและแผ้วถางป่าเพื่อปลูกสร้างอาคารเพิ่มขึ้น จึงได้รับผลกระทบในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

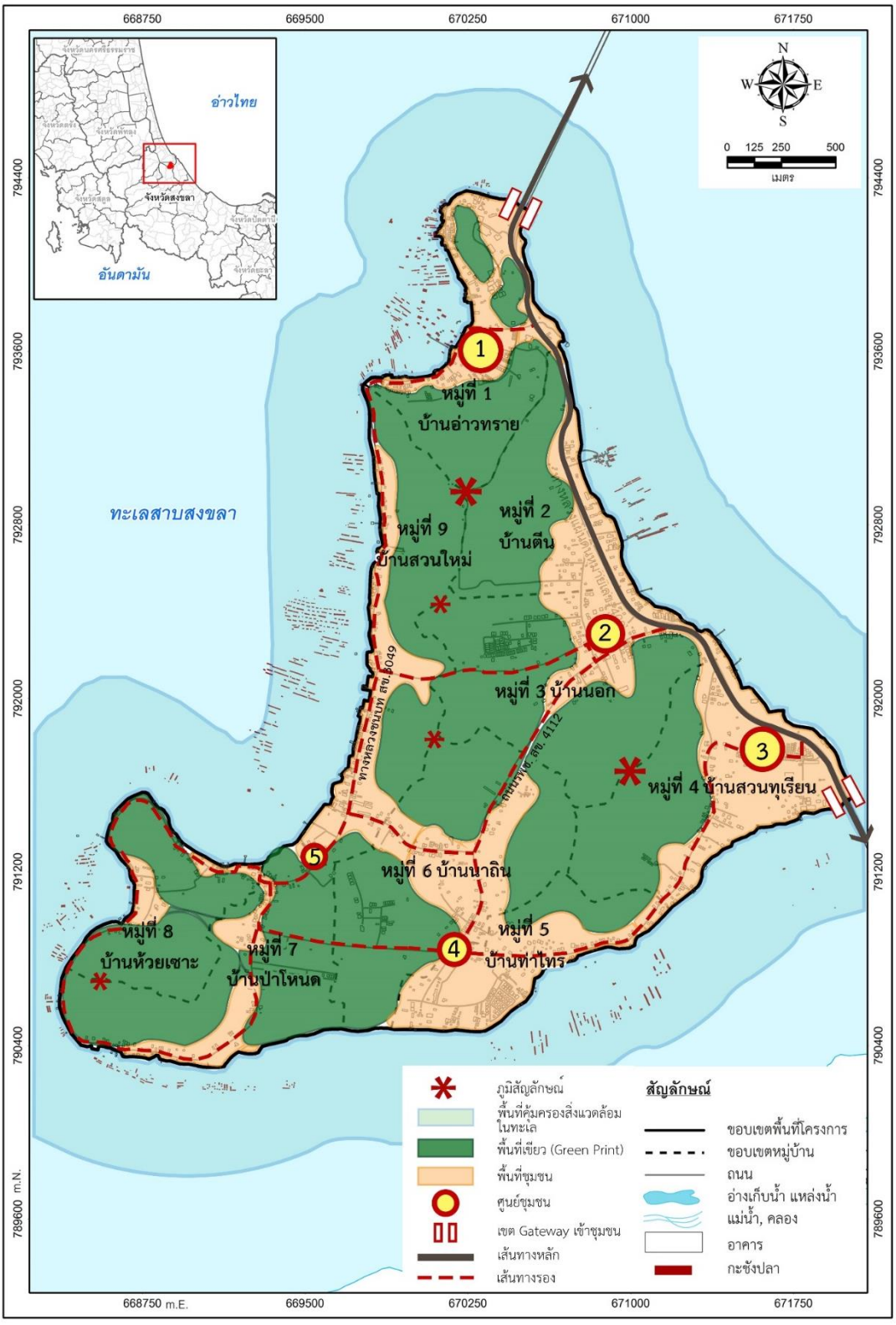
การนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อการวางแผนการอนุรักษ์และพัฒนา ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนและผังเพื่อจัดการกับองค์ประกอบและโครงสร้างสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้าน คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นพื้นที่เปราะบางและอ่อนไหวทางสิ่งแวดล้อม เสนอให้จัดทำแผนและผังอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นน้ำโดยรอบเกาะยอ ตามพ.ร.บ.การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กำหนดแนวเขตควบคุมในระยะตั้งแต่จากฝั่งทะเลออกไประยะห่าง 500 เมตรโดยรอบเกาะยอ พร้อมทั้งกำหนดมาตรการควบคุมสิ่งก่อสร้างและการใช้ประโยชน์เพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในบริเวณดังกล่าว บริเวณภูเขา เนินเขา ป่าไม้ตามธรรมชาติ และพื้นที่เกษตรกรรม ที่แสดงอัตลักษณ์ของเกาะยอ เสนอให้กำหนดเป็น “พื้นที่เขียว หรือ GreenPrint” (Duany, 2010) ที่มีคุณค่าสิ่งแวดล้อมและพื้นที่เศรษฐกิจ ควรได้รับการสงวนรักษาและอนุรักษ์ไว้ไม่พัฒนา เป็นบริเวณที่ควรควบคุมการเติบโตและจำกัดการเติบโต หรือไม่ควรเติบโต (สิทธิพร ภิรมย์รื่น, 2561)

สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เสนอแนะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือกรมโยธาธิการและผังเมือง ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมชุมชนเกาะยอ ตามกระบวนการและวิธีการที่กำหนดผังเมืองฉบับใหม่ โดยแยกจากผังเมืองรวมท่าเรือน้ำลึกสงขลา เพื่อจะได้จัดทำผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและผังโครงสร้างพื้นฐานใหม่ และกำหนดมาตรการควบคุมที่ละเอียดยิ่งขึ้น กำหนดเขตกันชนโดยรอบสถาบันทางศาสนาและโบราณสถาน (กฤตติกา บุญศิริ และสิทธิพร ภิรมย์รื่น, 2559) เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและข้อกำหนดควบคุมความสูงสิ่งก่อสร้างโดยรอบ ไม่ให้บดบังหรือสร้างผลกระทบ หรือ อบต.เกาะยอ ออกข้อบัญญัติ

ท้องถิ่นควบคุมการปลูกสร้าง ต่อเติม หรือดัดแปลงอาคาร โดยอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร เรือนไทย พื้นถิ่นเกาะยอที่เป็นอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของเกาะ ควรได้รับการอนุรักษ์อย่างยิ่ง เสนอแนะให้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันและคุณค่าทางด้านศิลปะสถาปัตยกรรม เพื่อแสวงหาแนวทางในการอนุรักษ์ต่อไป หากพบว่ามีคุณค่าสูง ก็อาจประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน ห้ามการดัดแปลง ต่อเติม หรือรื้อทำลาย หรืออาจใช้มาตรการทางบวก ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ยกย่อง เชิดชู และให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจ ส่วนบ่อน้ำพิบูลสงคราม เสนอให้กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน (ชุตินันท์ สาแก้ว และ สิทธิพร ภิรมย์รื่น, 2557)

สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมนามธรรม วัฒนธรรมประเพณี เป็นงานทำบุญตามประเพณีทางพุทธศาสนาจัดขึ้นตามเทศกาล ควรส่งเสริมให้จัดขึ้นเป็นประจำตามวาระเพื่อเป็นสีสันและชีวิตชีวาของชุมชนเกาะยอ ในขณะเดียวกันก็ทำการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารด้านคุณค่าความสำคัญ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านศิลปะวัฒนธรรมประเพณีบูรณาการกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้เป็นโครงข่าย ผ่านช่องทางต่างๆ เช่น สื่อ social media รวมทั้งการบรรจุเนื้อหาในบทเรียน และการเรียนโดยการมีส่วนร่วมกับกิจกรรม เพื่อให้เยาวชนเข้าใจถึงความสำคัญและเป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าทอเกาะยอ กระเบื้องเกาะยอ และ การทำโคระ เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง ควรสนับสนุนให้ยังคงมีการผลิตในสถานที่จริงดั้งเดิมไว้ ด้วยการกำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในเครือข่ายการท่องเที่ยวของเกาะยอ การเลี้ยงปลาในกระชัง เพื่อป้องกันไม่ให้มีจำนวนมากเกินไปจนส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ เสนอให้จัดทำแผนและผังอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นน้ำโดยรอบเกาะยอ ร่วมกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติอื่น ๆ (Daniels, 2003) ตามพ.ร.บ.การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

สิ่งแวดล้อมที่เป็นทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรม ในเกาะยอมีอยู่เพียงแห่งเดียว คือ เขากุฏิ เพื่อคุ้มครองภูมิสัญลักษณ์ของชุมชนเกาะยอ (Lynch, Kevin, 1960) ให้ อบต.เกาะยอ ใช้อำนาจตาม พ.ร.บ.ควบคุมอาคาร ประกาศเขตห้ามปลูกสร้าง ดัดแปลง หรือรื้อถอนอาคารโดยรอบเขากฏิ พร้อมทั้งกำหนดข้อบัญญัติควบคุมความสูงของสิ่งก่อสร้างไม่ให้บดบังและทำลายภูมิทัศน์บนยอดเขากุฏิ

ภาพที่ 3 ผังแนวคิดและข้อเสนอแนะสำหรับการวางแผนและผังเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเกาะยอในอนาคต

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการรับรู้กระทบจากการตั้งถิ่นฐานและเติบโตของชุมชนต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของเกาะยอ จังหวัดสงขลา” ได้ผลสรุปว่า สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเกิดเองตามธรรมชาติ ได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ ทะเลสาบสงขลา พื้นที่ชายฝั่งทะเล ป่าชายเลน สาหร่ายผมนาง เวิ้งอ่าวคุ้งน้ำ ระดับมาก คือ ภูเขาและป่าไม้ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติมนุษย์สร้างขึ้น ได้รับผลกระทบระดับมาก คือ พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นสวนผลไม้ทุกชนิด สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมรูปธรรมมนุษย์สร้างขึ้นประเภทอาคารในชุมชน ได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ กลุ่มบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และกลุ่มที่พักโฮมสเตย์ ระดับมาก คือ กลุ่มร้านค้าอาคารพาณิชยกรรมและกลุ่มร้านอาหารร้านกาแฟ โครงสร้างพื้นฐานได้รับผลกระทบระดับปานกลาง คือ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ระดับน้อย คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านท่าไทรและบ้านสวนทุเรียน สะพานติณสูลานนท์ ทางหลวง 408 และทางหลวงชนบท สข. 3049 ระดับน้อยที่สุด คือ โรงเรียนทุกโรง ถนน รพช. สข. ทุกสาย และถนนบ้านตีนท่าไทร ศาสนสถาน ได้รับผลกระทบระดับน้อย คือ วัดเขาบ่อ วัดแหลมพ้อ วัดโคกเปี้ยว และวัดท้ายยอ ระดับน้อยที่สุด คือ สถานปฏิบัติธรรมทิพยสถาน และศาลเจ้าไท้กง่ สถานที่สำคัญได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ เรือนไทยพื้นถิ่นเกาะยอ ระดับมาก คือ โบราณสถานวัดท้ายยอ และโบราณสถานวัดแหลมพ้อ สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมประเพณี ได้รับผลกระทบระดับน้อย คือ งานแห่ผ้าขึ้นเขากุฏิ งานบุญเดือนสิบ และงานชักพระ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับผลกระทบระดับมากที่สุด คือ กระเบื้องเกาะยอ การเลี้ยงปลาในกระชัง การใช้โพงพาง และการทำโครระ ระดับมาก คือ ผ้าทอเกาะยอ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมได้รับผลกระทบระดับมาก คือ เขากุฏิ

ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้จัดทำแผนและผังอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณพื้นน้ำโดยรอบเกาะยอในระยะห่าง 500 เมตรจากชายฝั่ง พื้นที่ภูเขา ป่าไม้ และสวนผลไม้ทุกชนิด มีคุณค่าทางสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ กำหนดให้เป็น “พื้นที่เขียว” ที่จะสงวนรักษาและอนุรักษ์ไว้ไม่พัฒนา ดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองรวมชุมชนเกาะยอโดยเฉพาะ เพื่อจะได้จัดทำผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน โครงสร้างพื้นฐาน และมาตรการควบคุมที่ละเอียดยิ่งขึ้น รวมทั้งกำหนดเขตกันชนโดยรอบโบราณสถาน ศาสนสถาน และอาคารอนุรักษ์หรือออกข้อบัญญัติท้องถิ่นควบคุมความสูง เพื่อรักษาภูมิทัศน์และเส้นขอบฟ้า สร้างมุมมองและเปิดให้เห็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของเกาะยอ (Garnham, 1985)

References

Bunsiri, K. læ Phiromruen, S. (2016). kān̄suksā̄ khrōngsāng læ ʻongprakōp khō̜ng khēt mūang kao phrǣ̄ phūa kān̄ʻanurak bō̜ribot mūang prawattisāt̄ . Veridian E - Journal , Silpakorn University 9, sām (Kanyāyon - Thanwākhom sō̜ngphanhārō̜ihāsipkāo) : nưngphanpǣtrō̜isipʻet - 1827. Retrieved from https : / / www . tci - thaijo . org / index . php / Veridian - EJournal / article / view /

Daniels, Tom and Katherine**.** (2003**). The Environmental Planning Handbook.** Chicago: APA Planners Press.

Duany, Andres, Feff Speck, and Mike Lydon. (2010). **The Smart Growth Manual**. New York: McGraw-Hill.

Garnham, Harry L. (1985). **Maintaining the Spirit of Place: A Process for the Preservation of Town Character.** Mesa: PDA.

Ingkhaphatthanakun, W. (2005). kān̄ʻanurak singwǣtlō̜m thammachāt̄ læ mō̜radok thāng watthanatham . Nakhō̜n Pathom : rongphim Mahāwitthayālai Sinlapākō̜n witthayākhēt phra rāt̄ wang sanām čhan

Lynch, Kevin. (1960). **Images of The City.** Cambridge: MIT Press.

Lang, Jon. (2005). **Urban Design: A Typology of Procedures and Products.** Oxford: Architectural Press.

Noisangiam, N. (2002). kān̄suksā̄ satsūan rūan mongkhonlasūt tambon kō̜ yō̜ čhangwat song khlā̄ witthayāniphon parinyā̄ sinlapa sāttra mahābandit sākhā̄ wichā̄ prawattisāt̄ sathāpattayakam bandit witthayālai Mahāwitthayālai Sinlapākō̜n .

Phiromruen, S. (2018). kān wāng phang læ ʻō̜k bǣp phūa kān̄tœ̄ptō̜ yāng chalāt̄ læ phatthanā̄ yāng yangyūn . Krung Thēp Mahā̄ Nakhō̜n : khana sathāpattayakammasāt̄ Mahāwitthayālai Sinlapākō̜n .

Phongphaibun, S. (1980). phut sātsanā̄ thǣp lum thalēsāp song khlā̄ fang tawanʻō̜k samai krung sīyutthayā̄ . song khlā̄ : mongkhon kānphim

Sakkaew, C. and Phiromruen, S. (2014). kān̄suksā̄ lakthān thāng prawattisāt̄ kān tang thinthān læ kānphatthanā̄ mūang Nakhō̜n Pathom phūa kānwāngphǣn ʻanurak læ phatthanā̄ chumchon . Veridian E - Journal , Silpakorn University 7, sām (Kanyāyon - Thanwākhom sō̜ngphanhārō̜ihāsipčhet) : - 12831. Retrieved from https : / / www . tci - thaijo . org / index . php / Veridian - EJournal / article / view / /

Thawarorit, C. læ Phiromruenreun, S. (2017).. kān suksā khrongsāng læ ʻongprakop khong singwætlom thammachāt læ singwætlom watthanatham phūa kān ʻanurak læ phatthanā mūang kao songkhlā . Veridian E - Journal , Silpakorn University 10, sām (Kanyāyon - Thanwākhom songphanhārōihoksip) : songphanchetrōihoksipkāo 2787. Retrieved from https : / / tci - thaijo . org / index . php / Veridian - E - Journal / article / view / /

Thiengtham, C. (2001). suksā phænthī phāp kanlapanā wat phakho ʻamphœ sathing phra changwat song khlā . witthayāniphon parinyā sinlapa sāttra mahābandit wichā ʻek Thai khadī suksā mahāwitthayālai thaksin